

ÖK 1996

ÖREBRO-KAROLINAREN

Nr 56
1996

ÖREBRO-KAROLINAREN

Redaktör: Per Tegner

Utgiven av
Sällskapet Örebro-Karolinare i Stockholm

Nr 56 1996

ÖK 1996

Tryckt hos Eklunds Tryckeri i Örebro 1997

Innehåll

<i>Göran Sjöberg, T.f. redaktörens rader</i>	6
<i>Marianne Troselius-Bryngelsson, REKTORN SOM SLUTADE SKOLAN</i>	7
<i>Pereric Boström, ÖREBRO SKOLA 650 ÅR</i>	10
<i>Göran Sjöberg, MANSBORGEN - EN SKOLHISTORIA FRÅN 1950-TALET</i>	11
<i>Göran Sjöberg, EN BOK FÖR ALLA KAROLINARE</i>	12
<i>Sture Nilsson, EN KRUMELUR I VARDAGEN</i>	13
<i>Bengt-Georg Gilmark, PEDER KIERKEGAARD IN MEMORIAM</i>	16
<i>Arne Helleryd, KARRO INFÖR KRIGSUTBROTTET 1939</i>	18
<i>Göran Sjöberg, 1000 ÅR MED EN KARRO-KLASS</i>	24
<i>Göran Sjöberg, BLAND ORDNAR OCH MEDALJER</i>	32
1996 års stipendier.....	38

Årsskriftens adress: P Tegner, Agnegatan 31, 112 29 Stockholm

T.f. redaktörens rader

En återblick på det år som gått men också en blick framåt, bör känneteckna vår årsskrift, för många medlemmar den enda kontakten med Sällskapet Örebro-Karolinare. Så ock Nr 56, som avser 1996, men som redan uppmärksammar jubileet i vår, ”Karolinska Skolan 650 år - en tidlös skönhet”, som underrubriken är på den jubileumsbok som tas fram.

Från en högaktuell del av världen rapporterar en student 1940, som i 40 år tjänat UD och jag själv från en klass, som i maj 1996 firade sina 40 år som studenter. Årsskriften skall också rapportera om vad som händer på Sällskapets möten, vår och höst. Bara en liten del av medlemskretsen deltar ju. Sålunda blev besöket på Slottet i maj både innehållsrikt och spännande, bland ordnar och medaljer.

Bernadotteskunnandet kommer väl till pass när det den 31 maj 1997 jubileras på Karolinska Skolan i Örebro.

Som hjälp den här gången till den drygt 84-åriga redaktören, vill jag sluta de här raderna med att invitera alla läsare att komma med förslag på artiklar, rentav färdigskrivna sådana, att publiceras i kommande nummer. Åtskilliga är de årskullar som ännu inte kommit till tals. Välkommen med bidrag!

Göran Sjöberg

REKTORN SOM SLUTADE SKOLAN

Vårterminen -96 rullar in mot framtiden med nya idéer om hur vi förverkligar en bra skola genom elevinflytande, brukarstyrelse, ändringar av lärarnas arbetstider i skolan, arbetslag, teamarbete, problembaserad inläring samt nytt betygssystem som ännu inte ”har satt sig”.

Med det ändrade arbetssättet och ökat elevantal börjar skolan åter brottas med problemet för små lokaler: För liten matsal, för litet bibliotek, för få grupprum, för få lärararbetsplatser och inget naturligt ställe för eleverna att vistas på under raster och annan undervisningsfri tid.

Nya arbetsgrupper av elever startar som på pärlband, i år liksom alla andra år krampkommittén, balkommittén, avslutningskommittén och många andra. Elevaktiviteten är som alltid stor på Karro.

Då mitt i vardagen under rektorns femte år blixtrar ett erbjudande om ett nytt arbete fram.

Visserligen hade ”rektorn” vid en tidningsintervju sagt att 4-5 år är lagom som chef på samma ställe, men så här plötsligt behöva välja mellan gamla kära Karro och en helt ny okänd verksamhet, Chef för specialisttandläkarna inom Örebro läns landsting.

Frågor tornar upp sig. Vad händer med skolan? Vad ska jag ta mig till utan elevkontakterna? Är jag färdig? Kommer jag att lämna något bestående efter mig?

Ja tack - Jag tar jobbet!

Ett fallskärmshopp satte punkt för arbetet på skolan och ett nytt arbete tog vid - utan fallskärm.

Specialisttandläkarna är i Örebro indelade i 8 specialiteter varav en, den Käkkirurgiska, vid halvårsskiftet -96 övergick från Tandvårdsförvaltningen till Regionsjukhuset. Kvar under mitt ledarskap är 7 specialiteter som till största delen arbetar med patienter remitterade från såväl Folk tandvården som privat tandläkare inom länet.

Patientverksamhet är ett av "husets" tre ben.

Det andra är utbildning: Utbildning av specialister vilket är en treårig utbildning efter den allmänna tandläkarexamen och några års praktik. Intern och extern kompetensutbildning av all tandvårdspersonal i länet.

Det tredje benet: Forskning och utvecklingsarbete.

Den vetenskapliga kompetensen i verksamheten är således mycket stor. Den gamla klinikstrukturen i Specialisthuset, där varje specialitet hade sin chef, skulle nu omformas till en enhet med förbättrad kommunikation, flexibilitet och samarbeten.

Hur är det att byta verksamhet så radikalt från skola till tandvård?
Ar inte det en omöjlighet?

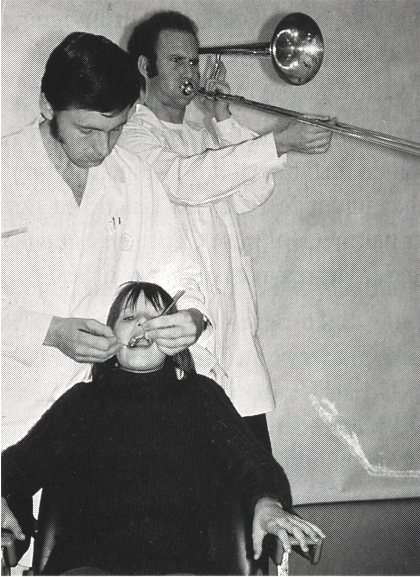
Nej! Ledarskapet är likartat i vilken verksamhet man än befinner sig. Likheter i verksamheterna skola och vård är att båda är offentliga verksamheter beroende och styrda av politiska beslut på många olika nivåer.

De är båda verksamheter som ska fungera som service till allmänheten och inom sig skapa en bra arbetsplats för de anställda.

I en situation där besparing är ett krav är det viktigt att man som

chef har förmåga att se utvecklingsmöjligheter trots nedskärning, att se positivt på framtiden och kunna sätta upp tydliga mål för sin verksamhet. Se samarbetsvinster och skaffa bra samarbetspartners både inom och utanför organisationen är en nödvändighet i förändringstider.

Vården, liksom all annan verksamhet, står inför en Data - revolution vad gäller administrativa rutiner, journalhantering och digitaliseringen av många funktioner som rör patienter t.ex. röntgendiagnostik. Finns det några fördelar med att komma från skolans värld?

En viktig förmåga hos en chef är, som jag ser det, att vara en bra pedagog. Skolans förändringar under 90-talet är också bra att ha i bagaget i den nya verksamheten. Det förändringsarbete som påbörjades på skolan vad gäller arbetssätt och arbetsformer är något som är nödvändigt också inom vården. Att skapa organisationen utifrån patientens behov är lika viktigt som att undervisningen utgår från elevernas förutsättningar.

Längtar jag tillbaka?

Nej! Jag har lämnat det förra och gått in i det nya, någon tid finns inte för tillbakablickar - det är bara framåt som gäller.

Marianne Troselius-Bryngelsson

ÖREBRO SKOLA 650 ÅR

1347 fanns det en skolmästare i Örebro. Hans namn var Johannes de Kiil.

Det finns med som underskrift på ett historiskt dokument, det andliga ståndets protester mot kyrkobalken i förarbetet till Magnus Erikssons landslag. Kanske grundlades Örebro stads skola redan på 1290-talet, när Nikolaikyrkan byggdes och det hölls biskopsinvi- gning där, men det går inte att historiskt bevisa.

1347 är första gången skolan nämns, och det är anledningen till att Karolinska skolan be- slutat fira 650-årsjubileum i slutet av maj 1997.

Birger Wennberg och Anders Pontén författar ett krönikespel att framföras vid ett antal fö- reställningar under festveckan. Lokal blir den del av gymnastikhusen som bär namnet Bollhuset. För den estetiska linjen blir det examensarbete under lärares instudering och med Anders Pontén som aktör.

Sällskapet Karolinare i Örebro planerar att anordna en allmän Karolinardag i likhet med den Urban Ursing budade till för 50 år sedan. En del av oss minns med glädje den fest- stämning detta skapade i skolan och för hela stan. Många jubilarer har under årens lopp frågat efter en sådan. Nu blir den av den 31 maj 1997. Eleverna har med hänförelse intres- serat sig för detta festprojekt och det bådär gott för förnyelse av medlemsrullorna.

En särskild festskrift kommer att ges ut med artiklar med flera skribenter, bl. a. lite om skolans historia, som på det här sättet kan göras lättåtkomligare än via K.F. Karlssons i fem band. Det är en särskild arbetsgrupp som sysslar med denna skrift, vars redaktör är Birger Wennberg. Den skall också spegla dagens Karro.

Det förtjänar att omnämnas att namnet Karolinska skolan daterar sig från ett kungligt brev i januari 1811, som en följd av kronprinsvalet i Örebro sommaren innan. Det är alltså Karl XIII som gett namnet till trivialskolan i Örebro. Karl XIV Johan skänkte pengar till skolhusbygget 1829-32. Karolinska skolan förtjänar att få sin egen historia skriven och färdig i god tid till 200-årsjubileet.

Pereric Boström

MANSBORGEN - EN SKOLHISTORIA FRÅN 1950-TALET

Våren 1997 presenteras en roman, som fått titeln "Mansborgen - en skolhistoria från 1950-talet". Författare är Per-Åke Stridh, som hämtat både inspiration och innehåll från sina år på Karro 1950-1958. Från kvalen som 11-åring att bli antagen i första klass till sista ring och till studentexamen, då huvudpersonen, Lennart Spjut, med den mognande ynglingens ökade förstånd menar, att Karro är en jädra bra skola. Att det är Karro det handlar om märker man lätt. Rektorn heter visserligen Hurring, några lärare Sand, Brolin och Billberg, men både Storcken, Grisen och Herb-Olle finns med, liksom vaktmästare Svensson.

En unik berättelse om en ung grabb och vad som händer honom och i hans omgivning under hans åtta år på 50-talet på Karolinska högre allmänna läroverket. En berättelse i vilken jag känner igen mig och med mig säkert många andra, som tagit sig igenom åren på den gamla skolan som i år firar sitt 650-årsjubileum.

Göran Sjöberg

EN BOK FÖR ALLA KAROLINARE

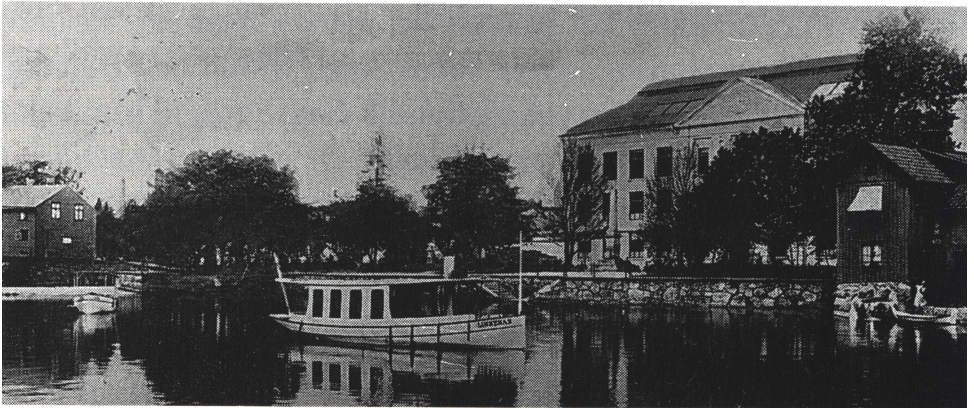
Mitt i staden ligger hon. En till åren kommen men stilren och inte alls det minsta bedagad skönhet. Hon har mött armod och framgång. Hennes namn är Karolinska Skolan, Karro kort och gott och hon har sina rötter i 1300-talet. I det medeltida Örebro var latin skolans huvudämne. Idag hyser skolan internet och individuella studieprogram. Latinet får samsas med en lång rad andra ämnen.

I "Karolinska Skolan 650 år" får vi följa skolans öden från tidig medeltid fram till idag. Det är en spännande resa över tiden med sidor fyllda av historisk bakgrund, livsöden och fängslande episoder - en unik inblick i en fascinerande skolas digra minnesalbum.

En bok för alla med intresse för svensk historia och svenskt kulturliv och naturligtvis för alla "Karolinare".

Bokens författare har alla anknytning till Karolinska Skolan. En del har levt nära skolan under många år, andra som Torsten Ehrenmark och Carl-Uno Sjöblom, har varit elever på skolan. Redaktör är Birger Wennberg, känd och uppskattad författare och själv en gång Karro-elev. Boken är rikligt illustrerad och utkommer lagom till jubileumsfestligheterna våren 1997, då Karolinska Skolan fyller 650 år, "en tidlös skönhet".

Göran Sjöberg

Harald Forss medverkade i Örebro-Karolinarnas höstträff den 28 november 1991, 80 år gammal. Med medgivande av Sture Nilsson återges nedan dennes, av utrymmesskäl nedkortade, nekrolog i Nerikes Allehanda den 13 juli 1996.

EN KRUMELUR I VARDAGEN

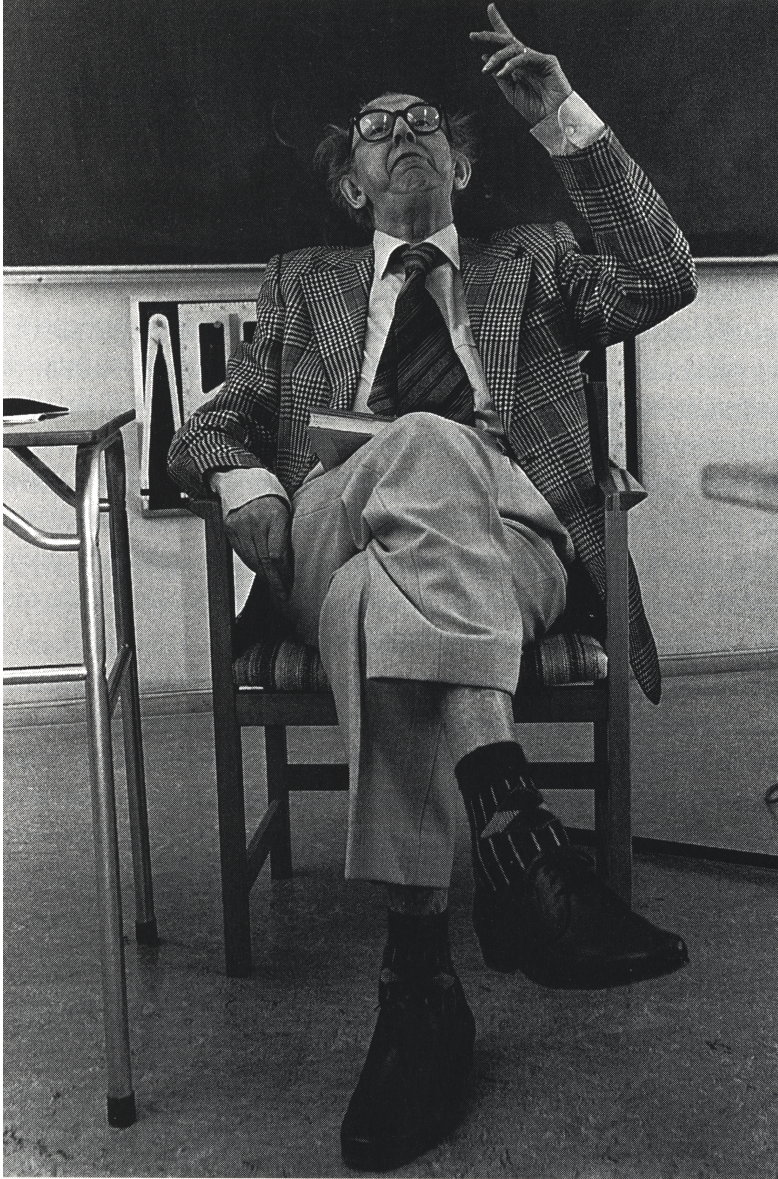
Skomakarstans poet Harald Forss avliden.

Poeten Harald Forss har lämnat oss, och det är inte längre så livat i Skomakarstan. Hans yttre attribut - den vidbrättade hatten, den fladdrande långrocken, cigarren och nackhåret som på en morsk och vaken tupp - ska vi inte se mera. Vi får läsa honom. Då ska vi gång på gång möta humanisten, den engagerade, orädda, egensinnige, drastiske, oblyge i hans ständigt återerövrade stad Örebro. Men vi ska också ge akt på honom som kände för samhällets undanskuffade och missförstådda. Harald Forss visste; han hade själv varit undanskuffad och missförstådd.

I gårdshuset Berggatan 26 föddes den 3 oktober 1911 "de små bokstävernas stundom gemene präntare". Här utbredde sig de knapphetens arbetarkvarter som senare lockade såsom ännu ett stycke favoritkost åt Örebros ständigt utsvultna grävskopor. Pappan var gårdskarll, mamman ryckte in som telefonvakt på droskstationen.

Som så många andra av det dåtida samhällets bakgårdsbarn drabbades Harald Forss av folksjukdomen tbc och blev, som han sagt "lungsotare". Under åren 1929-33 vistades han på Adolfbergs sanatorium. Vårdinrättningen hade ett förhållandevis rikhaltigt bibliotek. Harald Forss blev en av de många författare som på sanatoriets bokhyllor mötte sitt första universitet.

Någon gång alldeles i slutet av 1920-talet började han skriva dikt i Örebro! Han, särlingen, en, unkmunisten som delade ut de rödas

flygblad, gjorde det med andra ord inte lätt för sig. Varför skulle han göra det?

Kafé Rasta på Rudbecksgatan och - när kassan någon gång medgav - restaurang Freden på Olaigatan blev mötesplats för Harald Forss och andra unga örebroare med litterära drömmar och ambitioner.

Vägen fram till bok syntes dock oändlig, kanske också hopplös.

Ingen ville förlägga hans lätt modernistiska och smått upproriska tankar, en poesi med Carl Jonas Love Almqvist, Dan Andersson, Edit Södergran och Pär Lagerkvist som ideal. Harald Forss gjorde som så många andra svenska författare gjort och kommer att göra.

Han kom ut på eget förlag och debuterade år 1939 med diktsamlingen "trött pupill". Boktitelns initial skrevs med liten bokstav.

Poeten hade i boken helt ersatt de stora tecknen med små, så ock i sitt eget namn: harald forss. Så särdeles utmärkande för envishet och självtillit var han att flera diktsamlingar skulle komma att ges ut på eget förlag innan bokförläggarna tog honom till nåder.

Tidningspressen började uppmärksamma skalden med de små initialerna, bland andra Carl Olof Bergström i Nya Dagligt Allehanda samt Stig Ahlgren och Olof Lagercrantz.

Då hade skalden med den hatkärlek till Örebro som hos honom blommade intill livets slut lämnat sin barndoms stad. Harald Forss for i mitten av 40-talet med den vita ångbåten Örebro III till Stockholm. Ytterligt produktiv, aldrig tigande, skapade han sig ett namn.

Svenska Akademien strödde sitt guld över Harald Forss. Hemstaden vaknade sent med det dåliga samvetets baksmälla och gav honom stipendier i bortgångna kollegers namn: Hjalmar Bergman, Levi Rickson (Jeremias), Nils Peter Eckerbom.

Vardagens toner skulle ha varit sedvanligt gråa om inte denne krumelur funnits.

Sture Nilsson

PEDER KIERKEGAARD IN MEMORIAM

Vårt Sällskaps vice ordförande Peder Kierkegaard avled den 29 januari 1996 efter flera års kamp med ett sviktande hjärta.

Peder föddes i Örebro 1928 i den barnrika familjen Kierkegaard på Ekebergs gods i Lillkyrka. Efter studentexamen i vår skola studerade han kemi i Stockholm. 1962 blev han docent och 1970 den förste innehavaren av den nyinrättade professuren i strukturkemi vid Stockholms Universitet. Åren 1977-1993 var han dekanus för dess kemiska sektion. Sedan 1982 var Peder ledamot av Vetenskapsakademien och sedan 1987 sekreterare för kemi i Nobelkommittén, vilket uppdrag sysselsatte honom in i det sista.

I vårt Sällskap blev han , i likhet med sina bröder Christer och Christian, en mycket uppskattad medlem. 1988 valdes han till vice ordförande. Som sådan blev han en för sin duglighet och stora livserfarenhet och inte minst för sitt angenäma och värdiga uppträdande högt värderad ledamot. Jag och många med mig hade hoppats få se Peder som min efterträdare som ordförande. Peder Kierkegaard var också hög frimurare och innehade ämbetet som ordförande mästare i S:t Johanneslogen S:t Erik i Stockholm så länge hälsan stod honom bi.

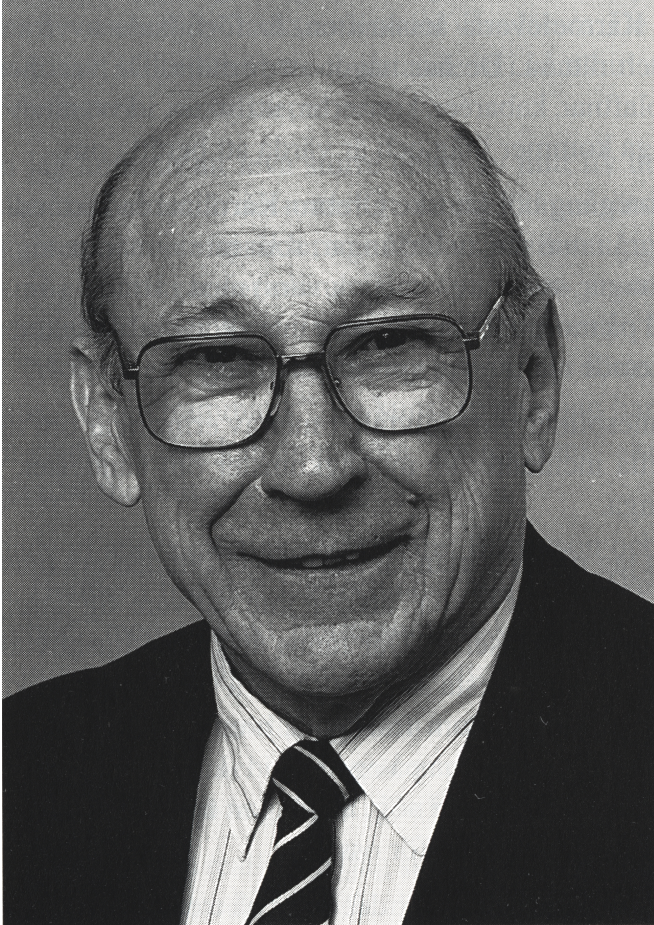
Utöver verksamheten i vår styrelse och den glädje och trivsel som Peder spred med sitt glada och vänliga sinnelag gjorde han också flera insatser för att berika våra sammankomster. Vid ett tillfälle inbjöd han Sällskapet till det nya Universitetskomplexet, där han visade många intressanta institutioner. Vi höll också sammanträde och intog supé där.

Vid ett annat sammanträde höll han ett mycket intressant föredrag om sin fädernegård Ekeberg med roande återblickar på 1500-talets

historia med Gustaf Vasas frieri på Ekeberg. Vi fick också veta, att Kungl. Dramatiska Teaterns fasader är klädda med marmor från Ekebergs marmorbrott.

Vi hade hoppats på ytterligare många års angenämt samarbete med Peder, så saknaden är stor i vårt Sällskap. Vi önskar honom frid och glädje på hans vandring i evighetens land.

Bengt-Georg Gilmark

ORDINÄR ELEV MINNS KARRO INFÖR KRIGSUTBROTTET 1939

Arne Helleryd

FRAMSTÅENDE ELEVER OCH ORDINÄRA

Nästan alla de minnesbilder från vårt kära läroverk, som tecknas av forna Karroelever i årsskriften, är författade av framstående elever. Och rätt så. De har något att förtälja. De var med om att ordna skolaftnar, kabaréer, konserter, utflykter, idrottstävlingar etc., som många kommer ihåg och är värda att berätta om.

Men någon gång bör kanske Örebro-Karolinaren förmedla en röst från den gråa massan av lärjungar, som inte utmärkte sig på något sätt. Lärjungar, som inte var (fick vara) med i Brage, som inte spelade orgel på morgonbönerna, som inte skötte biblioteket, som inte representerade skolan vid sportevenemang.

Våra minnesbilder blir självfallet mer av erinringar om lärare och individuella incidenter än av hågkomster om händelser, som berörde många.

Men - om jag till en början får säga något om den grå massan som kollektiv - jag vågar hävda, att den inte var vare sig jämngrå, ointressant eller ointresserad. Där fanns åtskilliga ljushuvuden. Och jag tror, att de allra flesta av oss ordinära skolpojkar tyckte om att gå på Karro. Många kom från goda men inte intellektuella hem och fick klara hemläxorna på egen hand (kanske en fördel på sikt).

Halvt omedvetet kände vi nog, att skolan öppnade vägar och världar, som varit förborgade för oss.

På väster, där jag bodde, var det ännu på trettioalet lite fint att gå

på Karro. Alla klarade inte inträdesprovet (själv kom jag in först vid andra försöket). Och alla hade inte råd. När vi tre bröder samtidigt under ett par år var inskrivna vid läroverket, erhöll min far, efter många om och men, en reduktion med 100 kronor av skolavgifterna.

GODA LÄRARE

Jag tror också, att jag vågar säga på den grå massans vägnar, att de allra flesta av oss är djupt tacksamma mot våra lärare. De kämpade verkligen för att bulta lite vett och vetande in i våra huvuden. Inte en enda var lat eller ointresserad.

Eftersom jag kommit att leva större delen av mitt liv utanför det svenska språkområdet, är det naturligt, att jag känner särskild tacksamhet gentemot mina språklärare. Medan jag ännu gick i ”stallet”, fick vi elvaåringar formlärans och syntaxens grunder så väl inpräntade, att de sitter kvar i våra sinnen ännu sextio år senare.

Det var ”Molekylen” Hjelmström som gjorde oss förtrogna med Hj. Hjorths ”Tysk Grammatik”, en kunskap som jag har haft stor nytta och glädje av. Jag kan ännu höra ”Moleky-lens” skarpa, nästan ettriga röst för mitt inre öra.

Senare hade vi andra duktiga språklärare: Börjesson och Berger i engelska, Heimer i franska. Jag förbinder alltid uttrycket ”ett förvridet leende” med adjunkt Börjessons reaktion, när en kamrat lyckades uttala ”Three Blind Mice” som tre blind (med i) miqué.

Jag hade franska i de muntliga proven i studenten. Hur skickligt lyckades inte lektor Heimer inför censorerna locka fram våra bräckliga kunskaper (blott ett år gamla) i ”la langue des diplomates”.

Tyvärr hamnade jag på reallinjen (jag skulle väl bli handlare i korta varor liksom min far), och jag fick aldrig studera latin. Säkert är

det fler än jag som nödgats läsa latin på egen hand inför t.ex. juridiska studier.

Jag har svårt att förstå, varför klassiska språk behandlas så njuget av svenska skolstyrelser. Även realare (kemister, läkare, apotekare t. ex.) behöver kunskap i latin. I internationella sammanhang förutsättes ofta, att man känner till i varje fall gängse latinska uttryck.

Modersmålet behandlas inte som språkkämne utan som litteraturstudium. Där går min tacksamhet särskilt till lektor Isak Wallin.

Vilken möda lade han inte ned att inviga oss i poesins och prosans rytm och melodi, i tankarna och influenserna för dylika subtiliteter.

Jag har ännu kvar Wallins stencilerade lappar med kommentarer till åttiotalisterna. Om Almquists Songes skriver han, att de "avvärja avsiktligt all vältalighet och retorik, hava barnauttryckets enkelhet". Hur fjärran och främmande klingar inte idag verbens pluraländelser. När jag såg "Dead poets' Association" tänkte jag på Wallin.

Egentligen borde jag vara mer tacksam mot lärarna i realämnen som matte, fysik, kemi, och biologi än de senare. Bland dessa beundrade jag mattelärare som "Rob-Olle" och "Sam-Olle" och särskilt lektor Malmrot, Spongman kallad (han log bara överseende när en kamrat råkade kalla honom så). Jag ansåg Malmrot vara ett matematiskt snille, långt över min horisont.

Jag har också haft stor nytta av lektionerna i fysik och kemi. Att skriva om export och import utan kunskap om gödningsämnen, maskiner och motorer vore ogörligt. Våra läroböcker från mitten av trettioalet var förvånadsvärt avancerade. Vi läste t. ex. om gasturbiner, dieselmotorer och tvåtaktare, som kom till allmän användning långt senare.

”Cellen och Människokroppen”, som vi läste i R1, är också en bok, som jag ofta haft anledning att återvända till.

VARFÖR DIPLOMAT?

Ibland funderar jag över om jag fastnade för något skolämne så djupt, att det predestinerade mig för den diplomatiska banan. Svaret är nog nej; det var andra omständigheter som ledde därtill. Men i någon grad bidrog kanske historieämnet till intresse för utrikespolitik. Vi hade en entusiastisk historielärare under gymnasietiden (vars namn jag tror var något som Elvemyr). Bl. a. fick jag skriva en hemuppsats om Gustav IV Adolfs syn på Napoleon. Var han inte egentligen mera klarsynt än de militärer som avsatte honom?

Men den lärare som framför allt riktade vår uppmärksamhet mot omvärlden var lektor Sommarström. Jag kan knappt erinra mig vilket ämne han undervisade i (det var väl kristendom), ty hans lektioner spårade alltid in på dagsaktualiteter. Sommarström kom från Åland och hade varit involverad i Ålandsfrågan.

Spänningarna i Europa växte snabbt fram mot krigsutbrottet 1939.

Våra studentskrivningar började den 9 april 1940, då Danmark/Norge invaderades och svenskt flygvapen koncentrerades till Örebro. Vi gymnasister drogs med av nyhetsströmmen. Inga lektioner passerade så snabbt som Sommarströms nutidsorienterande förklaringar.

Just ”nutidsorientering” kom att betyda en del för mitt val av levnadsbana. I sista ring deltog jag i en sorts tävling i detta ämne som Dagens Nyheter ordnade. Jag tror jag kom etta eller tvåa, vad Karro beträffade. Det gjorde mig till ivrig tidningsläsare.

Lektor Sommarström gläntade också för mig på dörren till - vad jag såg som -den borgerliga världen. Han bjöd in oss gymnasister till sitt hem, vi drack te, åt nötkaka och pratade (tyckte vi) djupsinnigt om världsgåtor. Det var första gången jag mötte dylik traktering.

KAPTEN ADRIAN

Denna krönika är kanske redan för lång. Men jag kan inte låta bli att inkludera ett tack-samhetens ord också till vår gymnastiklärare, den legendariske Kapten Adrian. Eftersom jag redan som ung var tung i baken och hade armar som spindelben, var jag inte precis en gymnast sådan som Adrian ville se. Jag kunde varken stå på händer eller hoppa över plinten, och jag höll mig nog undan, när jag så kunde. Men en gång minns jag , att Adrian till min fasa tog fram oss en och en för betygsättning (kamraterna fick föreslå betyg och opponera sig, högst demokratiskt alltså). Hur det var, lyckades jag (med kamratlig hjälp) stå på händerna någon sekund. Adrian erinrade sig också, att han hade sett mig hoppa längdhopp på skolgården. Han föreslog höjning av mitt gymnastikbetyg från B till Ba. Det gick igenom oopponerat. Mitt käraste betyg någonsin!

Arne Helleryd tog studenten på Karro 1940, började på UD 1946 och slutade som ambassadör i Sydafrika 1986, där han fortfarande är bosatt.

1000 ÅR MED EN KARRO-KLASS

Göran Sjöberg

1996 var året då en stel och spänd, långsemestrade Boris Jeltsin svor presidenteden i Kreml och installerades för sin andra period i ämbetet. Då det också avslöjades, att en landshövding i Örebro län under sitt ämbete hanterat sin representation på ett i sanning originellt sätt. Små belopp visserligen men helt säkert något som aldrig hänt tidigare i Örebros gamla fina slott. Det var Birger Jarl som mot slutet av 1200-talet lät bygga ett fäste i form av ett kärntorn på en klippa ute i ån. Grusrevlar i ån, som blivit naturliga vadställen, kallades på gammalsvenska för ör och när den första bron över de här ören kom till var namnet givet - Öre-bron. Namnet Örebro har således inget med pengar att göra. Det här och mycket mer fick eleverna i klass LIV⁴ veta, då de i maj 1996 firade, att det var fyrtio år sedan de som nyblivna studenter störtat ut på gatan intill den vackra Öre-bron, över vilken de med ena foten i rännstenen vandrat som abiturienter några veckor tidigare.

Ansvarig för programmet, inlett med orgelmusik i Nikolaikyrkan med honom själv vid orgeln, var Lars Angerdahl, domkyrkoorganist i Uppsala. Han har berättat, att han blivit avslöjad, när han lagt kritdamm på Hallenborgs stol. Som programmakare hade han engagerat flera i klassen, Anders Lindsten som guide på slottet, PerAxel Wiktorsson som ledare för en exkursion bland Närkes runstenar och förstås Örebroaren Göran Brandell, bussfixare och mycket annat.

ÖREBRO SLOTTETS FEM PERIODER

Anders Lindsten är scouten i klassen, som skrivit nio böcker om miljövard, natur och kultur och hembygds-kunskap. Den senaste heter "Märkliga källor, stenar och träd i Örebro län". Tre av träden återfinns på Karros gård, bl.a. Barfothens lutande alm vid aulan.

Han berättade fängslande om Örebro Slott genom tiderna under dess fem epoker. Om Örebro Fäste med sitt kärntorn från slutet av 1200-talet, om Örebrohus under 13-, 14- och 1500-talen. Om Magnus Eriksson och hans sköna drottning Blanka, Blanche av Namur, under 1300-talets första hälft. Det är hon som på den berömda tavlan med sin lille son i knät sjunger ”Rida, rida ranka, hästen heter Blanka”. Om Valdemar Atterdag som kanske inte alls brandskattade Visby, men som upptäckt, att det stora Kongz köket i Örebrohus hade kapacitet att arrangera gästbud på kunglig nivå. Enligt krönika rådde här 1352 ”stor glädje och gamman”. Digerdöden krävde sina offer och Örebrohus föll i främmande händer. Engelbrekt Engelbretsson, vars staty på Stortorget vi som abiturienter hyllat, belägrade och intog Örebrohus och fick Örebrohus och Örebro län som förläning. Lyckan blev kort. Han mördades på en holme i Hjälmaren några månader senare, år 1436. Danskarna härjade, men efter Stockholms blodbad 1520 kunde Gustav Vasa efter nio månaders belägring 1522 inta Örebrohus. Gustav Vasa vistades ofta här.

Riksmöten, herredagar och kyrkomöten förlades hit. Det var vid ett sådant kyrkomöte som vår store reformator Olaus Petri dömdes till döden för högförräderi. Han benådades av kungen och fick avsluta sin karriär som kyrkoherde i Stockholm. Utanför Storkyrkan står hans staty och blickar ut över Slottsbacken och inne i kyrkan finns hans grav.

RENÄSSANSSLOTTET

Den tredje perioden, under 16- och 1700-talen, talar man om Renässansslottet. Det var hertig Karl, sedermera Karl IX, Gustav Vasas yngste son, som med hjälp av holländska arkitekter lät bygga om Örebrohus. Byggnationen pågick 54 år och när Renässansslottet

stod färdigt 1627, var Karl IX sedan länge ur tiden. Sex riksdagar hölls i Örebro mellan 1606 och 1617. Vid den senare höll Gustav II Adolf trontalet, 16 år gammal. Under slutet av 1600-talet och början av 1700-talet förföll Karl IX:s renässanslott. De dög bara till förråd och fångelser.

GUSTAV III OCH BERNADOTTE

Mot slutet av 1750-talet började arbetet med ett nytt slott i tidens klassicistiska stil, period fyra och Det klassicistiska slottet. Ritningar av arkitekten till Stockholms slott, Karl Hårleman.

Kanongluggar ersattes av fönster, ringmurar och vallar blev gårdsplaner och terrasser. Landshövding Johan Abraham Hamilton ville göra slottet värdigt kungligt besök. Ett sådant kom när 1766 Kronprins Gustav, blivande Gustav III, kom på besök med sin blivande drottning Sofia Magdalena från Danmark. Kanslibron, den välbekanta, stod färdig 1767 och inför tronföljarriksdagen 1810 började det nyklassicistiska slottet närma sig sin fullbordan. Löjtnanten Carl Otto Mörner hade kontaktat en av Napoleons marskalkar, Jean Baptiste Bernadotte. Sedan denne bl. a. lovat medföra 8 miljoner francs slog man till. Jean Bernadotte valdes till Sveriges tronföljare - men några pengar hade han inte med sig.

ÖREBRO SLOTT IDAG

Vid sekelskiftet samlades medel in och den allmänna smaken valde arkitekt Thor Thoréns ritning, en syntes av slottets alla fem epoker.

Putsen togs bort, de västra hörntornen byggdes på, samtliga torn försågs med kupoler och Birger Jarls gamla kärntorn kröntes med en trappstegsgavel. Örebro Slott hade fått sitt nuvarande utseende.

JE CREVE LA DALLE

Så långt Anders Lindsten. Han säger sig ha känslan av att det han lärt sig har han lärt sig efter skolan. ”Man lär så länge man har elever”, säger han, som varit lärare både på Risbergsska och Karro.

Det har inte Per-Axel Wiktorsson. Däremot arbetar han idag på Högskolan i Örebro, efter att ha disputerat och i många år arbetat på Riksarkivet. Sommaren 1996 anmälde 156 personer sig till hans fempoängskurs i runkunskap. Bara 100 fick plats. För sina gamla klasskamrater, berättade han under vår rundtur i buss bland Närkes runstenar, att de allra flesta av dem kom till under en begränsad tid, mellan år 1030 och 1080. När en runsten skall studeras är placeringen viktig, liksom ornamentiken. Nastastenen utanför Rinkeby har både text och ornamentik med drake. Längre söderut i Närke finns stenar med bara texter. Texternas innehåll berättar om sociala förhållanden. Namnen avslöjar åtskilligt, ”Torejd” var en högeståndskvinna, ”Holme” tillhörde de lägre klasserna.

Per-Axel Wiktorsson tolkar en runstens budskap

Folketro. Är en sten naggad i kanten, kan det vara tecken på människors tro på stenarnas övernaturliga krafter. Det är möjligt att folk bet i Nastastenen för att bli av med sin tandvärk. ”Je crève la dalle” säger parisarna lite slarvigt när de är på väg att dö av hunger. De är beredda att äta sten. Från sina år på Karro minns Per-Axel hur han lärde sig simma av klasskompisen Åke Brandberg, hur han var på exkursion med Doktor Malmberg till Almby och hur man bojkottade Märtas gottbod. Under åren som gått sedan dess, har vår tids förorenade luft gjort, att runstenarna vittrat mer än under föregående 900 år.

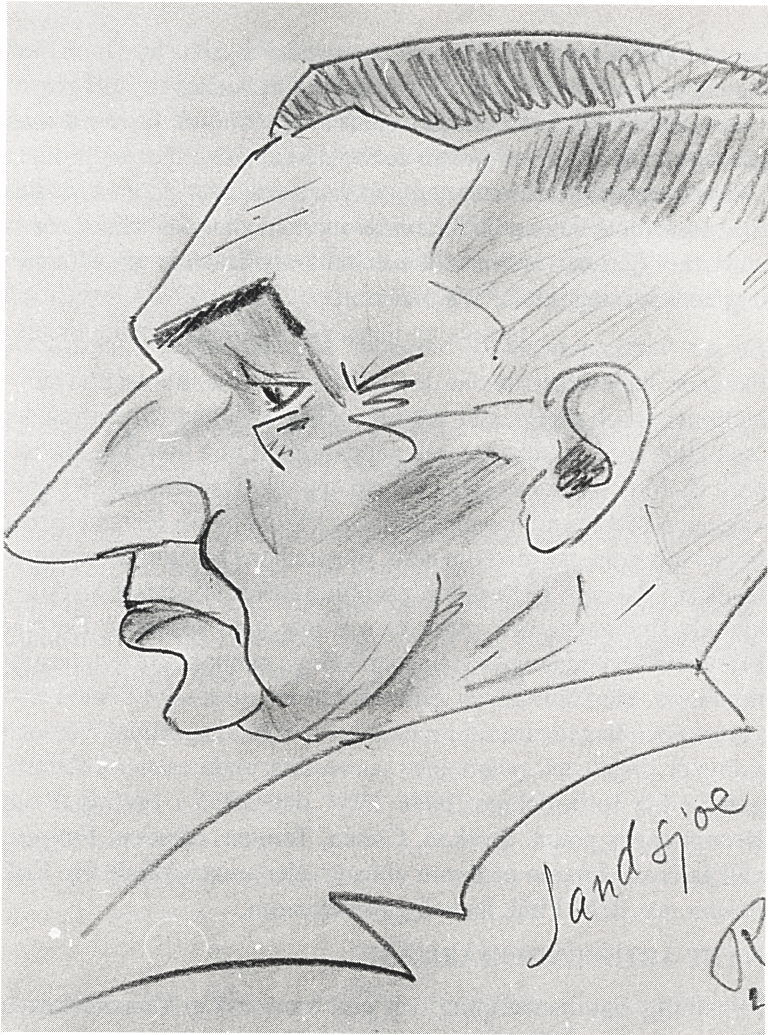
JUBEL I BUSKEN

Sexton av klassens tjugofem elever hade tackat ja till 40-årsjubileet.

För att höja solennitetsgraden hade för första gången föreslagits att också damer måtte medtagas. Hustru, sambo, älskarinna eller annan lämplig dam. Full diskretion utlovades. Tolv deltog, medan fyra i sista minuten tvingades tacka nej. Bara tre tog med sina respektive damer. De fick höra gossarna prata om gamla tider, men också blicka framåt mot ett nytt årtusende. Via runstenar och Örebro slotts fem epoker hade de klarat av innevarande årtusende fram till åren på Karro på 1950-talet. Det handlade om rektor Ursing, Helge Heimer och hans Mondial, klassföreståndaren Gustaf Sandsjoe och många, många fler.

NÅGRA AV LÄRARNÄ

Att Urban Ursing satt sig i respekt är det inte att ta fel på. En i klassen fick ta emot Carnegiebelöning ur hans hand, men gjorde också många besök hos honom för att bli utskälld. En annan minns ”grekflickornas” nervösa skrattutbrott, innan de upptäckte att Urban Ursing inte var så farlig som han såg ut. En berättar om hur den stora skräckupplevelsen var

Gustaf Sandsjöe, "Ita" kallad

väntan på den gröna ljud- och ljussignalen som förkunnade, att man var ”välkommen” till rektor Ursing. I sitt till sammanbrott gränsande tillstånd, fastnade man garanterat i kolmörkret mellan dubbeldörrarna in till expeditionen.

Väl inkommen, satt den monumentale rektorn som en grekisk gud med stenanlete bakom ett ännu mer monumentalt skrivbord, långt därborta i fjärran, i andra ändan av det tempelstora rummet (som i dag konstigt nog inte är alls lika stort).

En ser fortfarande lektor Sandsjoe som skapare av mardrömsliknande upplevelser, medan de flesta har positiva minnen från latinlektionerna och säger sig ha haft stor glädje av latinet. Luciafirandet med ”Ita” med lussekatter och pepparkakor, bl.a. när Åke Brandberg via fönstret och en stege tog sig upp till klassrummet på fjärde våningen i Sibirien. Privatlektionerna i Mondial för Helge Heimer minns alla som var med om dem, liksom hans berättelser om upplevelser i Paris på 1920-talet, Josephine Baker i banandräkt. Att vi klarade studentexamen i franska var inte hans förtjänst. Det var Eric Sundlöfs pedagogiska talanger. Många minns också gymnastiktimmarna. Med militäriska gymnastiklärare, som såg till att vi stod i givakt och bugade framför medaljen av P.H. Ling. Ridstövlar och ridbyxor, givakt och avlämning i sann militär anda, men också framgångar för fotbollslaget både 1954 och 1955 i tävlingar om Kronprinsens pokal. Storken, Grisen, Tomten, Mossen, Fimpen, välkända smeknamn på lärare vi hade eller annars kände till. Erik Berger och Brita Flink hade inga smeknamn.

NYTT ÅRTUSENDE HÄRNÄST

Förnämlig sammanhållning och gott kamratskap kännetecknade åren i gymnasiet. Total avsaknad av mobbning, jämfört med hur det ser ut idag. När klassen återigen träffas, är det ett nytt årtusende, 2001 närmare bestämt. Hur vill vi då att världen skall se ut?

Gladare och gärna lite förnuftigare på sina håll. Fred och bättre kontroll över befolknings-explosionen. Förhoppning att Internet, datorer, och TV-spel även lämnar utrymme för andra aktiviteter, kultur, idrott och natur. En värld med mindre våld i samhället, en värld där de materiella värdena minskar i betydelse. Inte som i Kubricks film, "År 2001, ett rymdäventyr". Här beskrivs mannen som varelsen i händerna på maskinen, datorn.

Så långt några av kamraterna i klass LIV⁴ från 1956, ett år som inte bara är känt för den här klassen utan också för att några av våra allra största megastjärnor det här året såg dagens ljus. Sju hundra år tidigare hade ett naturligt vadställe bildats i Svartån där grusrev-lar, ör, bildats och där så småningom en bro byggts. Örebro som namn var fött. Då hade man emellertid för länge sedan slutat med att via runstenar informera om vad som händer och sker. Det gjorde man redan när årtusendet var ungt.

BLAND ORDNAR OCH MEDALJER

Göran Sjöberg

Det var ett 50-tal av Sällskapetets medlemmar som en tisdagskväll i maj 1996 samlades i Västra Valvet på Stockholms slott. På plats generalen Fredrik Löwenhielm, som minsann inte behövde någon högtalare, och som, under halvannan timme på ett charmigt sätt ledde medlemmarnas tåg uppför och nerför trappor, in och utur salar, den ena vackrare än den andra. Kallelsen till mötet hade utlovat besök i Ordenssalarna, men generalen bjöd på mycket mera.

BERNADOTTEVÅNINGEN

I Gustav V:s Trofésamling återfinns jakttroféer från 75 års jaktliv. Otaliga djurhuvuden med horn tittar ner på besökaren och på varann. Krokodil finns bara en! I Vita Havet i Bernadottevåningen, vilken inretts för Fredrik I och Drottning Ulrika Eleonora d.y. men som, när den 1754 var färdigställd, tagits i bruk av Adolf Fredrik och Lovisa Ulrika, dansades det till kl 06.00 på morron, när våran kung fyllde 50 år den sista april 1996.

I Lovisa Ulrikas matsal hänger porträtt av Adolf Fredrik och Lovisa Ulrika. Adolf Fredrik, hertig av Schleswig-Holstein, hade valts till svensk kronprins 1743 och blev kung 1751. Han dog 20 år senare av ett slaganfall, enligt uppgift efter att ätit för mycket ostron, hummer, kaviar, rökt sill och surkål. Utrikesnämnden, med kungen som ordförande, sammanträder i Lovisa Ulrikas matsal, vars inredning förnyats inte mindre än fem gånger. Ett mindre rum intill används som audiensrum, där kungen tar emot utländska sändebud, som i fyrspänd sjuglasvagn kommit till slottet.

Bernadottégalleriet på Kungl. Slottet

Victoriasalongen har fått sitt namn efter en av J. N. Nyström utförd staty av segerns gudinna, som länge stod uppställd i rummet. Nuvarande inredning kom till på 1860-talet på uppdrag av Karl XV och efter ritningar av FW Scholander. Från den tiden är också de två i München tillverkade ovala bord med skivor i marmorstuck, som Oscar I och drottning Josefina erhållit i gåva vid sitt trontillträde 1844.

I Pelarsalen, som vid en genomgripande renovering på 1970-talet återfick sin 1700-talskarakter, tar varje år ett 60-tal personer emot medaljer ur kungens hand, varefter ett glas champagne eller Pommac serveras i Victoriasalongen.

Med kommandon som "tåten gör halt", "framåt" och "halt" höll generalen god pli på sina Örebro-Karolinare, mindre kanske när de på egen hand en stund fick bekanta sig med alla presenter kungen fått på sin födelsedag.

Porträtt, ett som broderats av en straffad, ett [\M\p16.png] annat, som målats av Maj Zetterlings bror, gift med Lena Söderblom. Fågelholkar och massor av jättekort, förutom alla fina, dyrbara presenter som kommit från när och fjärran. Drygt 1500 paket och mer än 10.000 skriftliga lyckönskningar har man kunnat läsa.

ORDNAR OCH MEDALJER

Efter rundvandringen i Bernadottevåningen blev det så dags för besök i ordenssalarna. Fyra ordnar utgör de Kungliga Svenska Riddarordenarna. 1748 infördes ett officiellt ordensväsende avsett främst för svenskar men även för utländska medborgare. Våra första ordensstatuter gällde Serafimerorden, Svärdsorden, Nordstjärneorden. 1772 instiftades sedan Vasaorden av Gustav III. Redan under medeltiden hade furstar i Europa instiftat egna ordenssamfund med statuter som prövats och godkänts av Påven. Exempel på sådana furstliga ordnar, vilka fortfarande äger bestånd, är den Brittiska Strumpebandsorden från 1347 och den danska Elefantorden från 1400-talet. Det är Lady Salisbury och hennes tap-pade strumpeband och en vit elefant, symboliserande trohet, godhet och ödmjukhet, som givit namn på de här ordenarna.

Enligt regeringsbeslut 1974 kan svenska ordnar från 1 januari 1975 inte tilldelas svenska medborgare. Genom ändring i författningen 1996 kan dock konungen tilldela värdigheter inom Serafimer- och Nordstjärneordenarna till medlemmar av det Kungl. Huset.

Serafimerorden är Sveriges förnämsta orden, avsedd som belöning åt rikets främsta män och åt framstående utlänningar.

Serafimerorden tillföll från födseln prinsar av det kungliga huset, från 1952 även Sveriges prinsessor. Drottning Silvia fick Serafimerorden före kungaparets bröllop i juni 1976, då hon fortfarande var tysk medborgare. Kronprinsessan Victoria och Prinsessan Lilian blev ledamöter av Serafimerorden 1996. Sista icke kungliga svensk [\M\p16.png] som i december 1974 fick Serafimerorden var Sten Rudholm, 1967 president i Svea Hovrätt och 1983-87 riksmarskalk. President Achtisaari har fått Serafimerorden som alla besökande statschefer.

Svärdorden gavs före 1975 som belöning för gagnande, långvarig verksamhet inom försvarsmakten. 1788 instiftades värdigheten riddare med stora korset. Den bestod av ett stort svärdordenstecken och ett upprättstående svärd, som skulle bäras på bröstets vänstra sida. Den som senast blivit utnämnd till riddare med stora korset var Marskalken av Finland, friherre Gustaf Mannerheim år 1942.

Nordstjärneorden var före 1975 avsedd som belöning åt svenska och utländska medborgare för ”medborgerliga förtjänster, för ämbets- eller tjänstemannagärning, för vetenskaper, vittra, lärda och nyttiga arbeten samt för nya och gagneliga inrättningar”. Nordstjärneorden kan sedan 1975 tilldelas utländska medborgare. H.K.H. Prins Pakoe Boewanox av Surakarta fick Nordstjärneorden 1932.

På en bild kan man se honom prydd med inte mindre än 34 ordnar!

Vasaorden var före 1975 avsedd som belöning för förtjänster inom en rad områden, där de s.k. tjänsteordnarna, Svärds- och Nordstjärneordnarna, inte kunde komma ifråga. Vasaorden, tidigare populärt kallad Vasatrissan, var en fri orden, obunden av regler om anciennitet, börd och utbildning.

Medan de här ordnarna från och med den 1 Januari 1975 inte kan utdelas till svenska medborgare annat än till medlemmar av det Kungl. Huset, finns ett stort antal medaljer och jämförbara tecken, som utdelas som belöning för framstående insatser och för långvarig och vitsordad tjänst. Det är medaljer som förlänas av HM Konungen men också av Regeringen och av Statliga verk och institutioner.

Västra trapphuset

De svenskar som före 1975 fått sina svenska ordnar, får emellertid alltjämt bära dem. Fattas bara annat. I början hade general Löwenhielm berättat att de kommit till en gång för att det var billigare att ge bort ordnar än att skänka gods och herresäten som tack och belöning. Se'n drygt 20 år får vi svenskar vare sig det ena eller det andra!

ÅRSMÖTET

Nöjda Örebrokarolinare hade under halvannan timme, med generalen Löwenhielm som kunnig ciceron, fått en god inblick i vad som ryms inom åtminstone en del av det Kungliga slottets väggar.

Alla femtio fortsatte sedan till fots ner till Sällskapetets lilla stamlokal, Restaurang Tient-sin, på Skeppsbron. Under årsmötet där framkom att antalet medlemmar är 232 och att ett 30-tal av dem dittills inte betalt årsavgiften. För dem och alla andra, som inte var med den här kvällen, har de här raderna kommit till. Lite kunskap om det kungliga slottet, om Jean Baptiste Bernadotte och hans efterföljare och om våra ordnar och medaljer kan vara bra att ha när vår gamla skola i Örebro i maj 1997 firar sitt 650-årsjubileum. Inte för inte utsågs ju Jean Baptiste Bernadotte till tronföljare på Örebro Slott den 21 augusti 1810. Kung av Sverige och Norge blev han först den 5 februari 1818. Men det är en helt annan historia.

1996 års stipendier

I samband med skolavslutningen i juni 1996 vid Karolinska Skolan utdelades stipendier, förmedlade av Sällskapet Örebro-Karolinare, till följande elever:

Gellerstedts:

Paul Forsberg S3D 3.000:-

Karin Haglind S3B 3.000:

Widlunds:

Anton Mittendorf N3B 3.000:-

Rektor Marianne Troselius-Bryngelsson, som slutade sitt arbete på Karolinska Skolan den 1 juli 1996, framförde sitt tack till Sällskapet för gott samarbete och önskade detsamma allt gott i framtiden.